

DOI: 10.32347/2786-7269.2024.7.175-190

УДК 721.01

д.арх., професор **Шулик В.В.**,
v-shulik@ukr.net, vshulik1965@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2587-1617,**Кошель В.А.**,
vladya0710@gmail.com, Vladislav.Koshel@kname.edu.ua
ORCID:0000-0003-2097-2045Харківський національний університет
міського господарства імені О.М. Бекетова

ПРО ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ФОРМУВАННЯ ЦЕНТРІВ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ УКРАЇНИ

Розглядаються історичні етапи формування служби із надзвичайних ситуацій загалом та вивчається структура історичних об'єктів-прототипів центрів громадської безпеки населення зокрема.

Ключові слова: центр громадської безпеки; служба з надзвичайних ситуацій; історичні етапи розвитку.

Постановка проблеми. Історичний досвід показує, що безпечна країна повинна мати не лише систему укріплених районів, оборонних позицій, вузлів опору і опорних пунктів, обладнаних довготривалими фортифікаційними спорудами і загородженнями, що мають бути зведені вздовж державного кордону для прикриття важливих напрямків. Досить важливим елементом загальної системи безпеки є мережа об'єктів, призначених для протипожежного захисту та цивільної оборони, при цьому об'єктивним напрямком є поєднання окремих її елементів в єдине ціле. Безпека життєдіяльності населення в сільських та селищних територіальних громадах, захист його життя, здоров'я і майна має забезпечуватися такими системами [1]: а) пожежної охорони – шляхом впровадження мережі пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення державної, місцевої та добровільної пожежної охорони; б) екстреної медичної допомоги – шляхом впровадження мережі центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, станцій та підстанцій екстреної (швидкої) медичної допомоги, постів постійного або тимчасового базування бригад екстреної медичної допомоги; в) Національної поліції – шляхом впровадження мережі поліцейських дільниць.

Аби об'єктивно оцінити існуючий стан побудови мережі центрів громадської безпеки та встановити історичні прототипи таких об'єктів, доцільно провести ретроспективний аналіз розвитку системи пожежної безпеки

та цивільної оборони загалом та дослідити типи об'єктів, які були призначені для забезпечення функціонування такої мережі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на складність процесу формування нового типу будівель – центрів громадської безпеки, були проведені окремі дослідження, результати яких покладені в основу прийнятих свого часу проектних рішень, а також опубліковані у наукових збірниках [2,3,4,5] та увійшли до складу навчально-практичного посібника з питань розвитку місцевої пожежної охорони [6].

Там попередньо вивчені передумови і досвід проектування, запропоновано попередній типологічний ряд центрів громадської безпеки. Окремо відпрацьовані питання, пов'язані із формуванням мережі центрів громадської безпеки, а також напрацьовані окремі варіанти та підходи щодо структурно-функціонального моделювання такого типу об'єктів. Базовою складовою частиною центрів громадської безпеки, що займає переважну більшість загальної площі такого роду об'єктів, є пожежне депо, де має бути розміщений пожежно-рятувальний підрозділ. Тому питання безпечної життєдіяльності населення – це в першу чергу - формування мережі такого роду закладів, на базі будівель пожежних депо, із врахуванням особливостей розташування об'єктів екстренної медичної допомоги та національної поліції України.

В галузі організаційної діяльності пожежних служб, розробки новітніх засобів захисту населення із надзвичайними ситуаціями є свої напрацювання. В роботі [7] детально описано структуру системи забезпечення безпечного середовища та її сучасні програми та способи модифікації, серед яких програма «безпечне місто» яка передбачає створення громадських загонів з попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій (НС) та програма CRTED, що передбачає створення психологічних умов, що знижують ризик кримінальних злочинів за рахунок облаштування відповідного архітектурно-містобудівного середовища. Новітні засоби протидії та попередження НС описуються в роботах [8, 9], в основному вони стосуються модернізації системи оповіщення населення про НС та роботизацію засобів протидії НС.

Ретроспективний аналіз дозволяє встановити історичний досвід та передумови формування та функціонування сучасних типів об'єктів з питань охорони населення та середовища від надзвичайних ситуацій. В.І. Вернадський у передмові до "Основ кристаллографії" писав: «Изложение научных данных связывается с их историей; ... Историческое начало всегда проникает во всякое научное изложение» [10]. З цим можна лише однозначно погодитись та використати для рішення озвучених вище питань на основі ретроспективного аналізу.

Метою публікації є аналіз літературних та архівних джерел задля встановлення історичних етапів формування Служби з надзвичайних ситуацій, констатація її основних завдань, а головне - виявлення особливостей структурно-функціональної організації історичних прототипів для сучасних центрів громадської безпеки.

Основний матеріал. З давніх часів одним з обов'язків державної влади було забезпечення комфортності та безпечності середовища життєдіяльності населення, шляхом попередження та ліквідації негативних наслідків надзвичайних ситуацій різного характеру. На сьогоднішній день Державним формуванням, що забезпечує безпеку громадян на територіях об'єднаних територіальних громад України, є Державна служба України з надзвичайних ситуацій (ДСНС), але передумови формування вказаної служби формувалися на протязі тривалого історичного періоду.

Потреба в протипожежних заходах виникла саме з того моменту як людиною було відкрито саме природне явище вогню та початок його використання в побуті та виробництві. За часів Київської Русі поселення були побудовані з дерева, будівлі були розміщені близько одна до одної, мали місце випадки необережного поводження з вогнем, все це створювало умови для виникнення пожеж, які спалювали повністю все поселення.

Також пожежі виникали завдяки впливу природних явищ. Перша згадка про сезон аномальної спеки на території Київської Русі була у 1092 році, тоді на всій території від сильної спеки та за відсутності опадів висохли поля. У «Повісті временних літ» описано, що самозаймання виникали у лісах та болотах. Ще одною причиною пожеж могли бути навмисні підпали внаслідок особистих непорозумінь мешканців поселень та військові дії [11,12].

Вживання заходів для протидії та захисту від вогню починається з розвитком містобудування, а саме будівництво стін навколо поселень, які в свою чергу забезпечували захист поселення від ворожих нападів.

Вперше про пожежно-рятувальні служби в Україні було згадано за часів надання Києву Магдебурзького права у 1494–1497 рр., яке надавало можливість здійснення самоврядування в місті. Саме в цей час було передбачено наступні заходи громадського протистояння у разі пожежі: зведення споруд з вогнетривкого матеріалу і якомога менше накопичування в них горючих матеріалів, накази щодо обережного поводження з вогнем, своєчасного очищення димарів, створення пожежно-сторожової охорони та запровадження пожежної повинності для населення [13,14]. Пожежно-сторожова охорона мала цілодобове чергування на вежах ратуші та повинна була терміново повідомляти про пожежу та вживати заходів щодо її гасіння. Однак тільки з 1781 р. зі

сторони представників влади почав здійснюватися належний контроль за протипожежними заходами.

Гасіння пожеж в містах та селах України багато століть проводилось населенням спочатку у вигляді взаємодопомоги, а пізніше в порядку натуральної пожежної повинності. При першій звістці про пожежу жителі повинні були з особистим інвентарем бігти до її місця. Не навчені прийомам гасіння, вони мало приносили користі. Перші професійні пожежні команди з'явилися в Україні на початку XIX століття, проте свого поширення вони набувають лише в його другій половині. Зокрема, в 1823 році виникає пожежна команда Харкова, в 1841 році команди вогнеборців Києва та Чернігова, в 1865 році Ніжина, в 1872 – Черкас [15]. Тут можна більш детально зупинитись на особливостях формування пожежної охорони окремих міст України.

Полтава. Перша згадка про пожежників у Полтаві датована 1802-м роком, яких тоді називали «майстрами вогняної справи» або ж брандмейстерами («brand» у перекладі з німецької – «пожежа»). Офіційно ж пожежна охорона у Полтаві запрацювала 1824-го. Тоді до неї входив 71 рятувальник. А жителів у місті було близько 15 тисяч. Перша пожежна станція діяла в одному приміщенні з ділянкою поліцейських, розташовувалася у приміщенні нинішнього музею космонавтики (рис. 1, 2), там також була офіцерська гауптвахта та допоміжні приміщення, реманент, вода. Фінансування пожежної команди здійснювала міська рада [16]. Друга пожежна частина розташовувалась у сучасному центрі міста біля Корпусного парку. Це була будівля із пожежною вежею.

Рис. 1. Перша пожежна частина у м. Полтава.

Рис.2. Сучасний вигляд будівлі бувшої пожежної частини (нині музей Космонавтики) в м. Полтава.

Для будівництва пожежної частини обирали найвищу частину населеного пункту. До неї прибудовувалася пожежна каланча – це місце, де постійно чергував пожежник. Крім того, вежу використовували для сушіння пожежних рукавів, тому що вони були з льону. Рукави привозили з інших країн, як і помпи для бочок з водою. У XIX столітті кожен житель Полтави мав тримати вдома пожежний інвентар – лопати, спеціальні гаки, відра. Якщо десь виникав вогонь, то мешканці сусідніх будинків були зобов'язані прибути на місце і допомагати його гасити. Наявність такого інвентарю перевіряли спеціальні інспектори.

Під час пожежі, коли рятувальники запрягали коней і виїжджали на місце зі спеціальною бочкою, рукавами та помпою, попереду завжди їхав сурмач. Він попереджав, щоби всі жителі звільняли вулиці. Це робили для того, аби кінний обоз не травмував людей. Ефективність тогочасних пожежних команд була низькою. Дерев'яні будинки горять швидко. Поки запрягаються коні, лаштується обладнання і команда, втрачались важливі хвилини. Часто приїзд на місце пожежі відбувався із великим запізненням. А 1925-го у місто з'явилися перші пожежні автівки. Пожежних автомобілів у Полтаві було два. До Другої світової війни у місті використовували як ці автомобілі, так і старі кінно-бочкові обози. Під час Другої світової пожежників із Полтави евакуювали у місто Куйбишев (сучасна Самара, що в Росії). Свою роботу вони відновили лише після звільнення міста – 25 вересня 1943-го року.

Харків. Протипожежна служба бере свій початок ще з часів заснування Харкова. Перша фортеця, побудована у 1652-1654 роках була дерев'яна, що в свою чергу стало передумовою виникнення пожеж. У зв'язку з цим, у 1688 році,

тодішній Харківський Воевода віддав наступний наказ: харків'янам всякого звання було заборонено топити хати і лазні влітку, сидіти вночі при вогні і ходити з вогнем по місту. Для випічки хліба та приготування їжі в літній час наказувалося влаштовувати окремі печі у садку чи на городі. На випадок пожежі на фортених стінах, у міщанських подвір'ях протягом літа до великих снігів стояли кади з водою. Таким чином було розроблено перший документ пов'язаний з пожежною безпекою міста [17, 18].

Датою утворення першої в Харкові пожежної команди вважається 1823 рік, саме цього року було введено офіційні штати пожежних. Служба в новостворених частинах була обов'язковою подібно до армійської, але в основному пожежних набирали з числа тих хто не підлягав строковій службі і лише через 50 років пожежні стали вільно найманими, тоді ж з'явилася посада командира пожежної команди – брандмайор.

У ХІХ столітті відсоток дерев'яних будівель в місті був високим, тому пожежі траплялись дуже часто, а їхні збитки були суттєвими. У 1845 році за проектом архітектора Аркадія Алфьорова було побудовано каланчу Залопанської пожежної частини в так званому "цегляному" стилі (рис. 3), яка була однією з перших пожежних частин, побудованих на території України. На території цієї пожежної частини розташовувалися особовий склад підрозділу пожежної охорони, стайні та кінно-бочкові ходи. Крім того, поряд було побудовано поліцейське управління та приміщення для утримання арештантів.

Рис. 3. Залопанська пожежна частина в м. Харків (сучасний вигляд)

У ті роки оглядова вежа вважалася чи не найголовнішим об'єктом у місті, де пожежники чергували і за перших ознак пожежі били в тривожний дзвін. Кількість ударів у тривожний дзвін та проміжки між ударами служили спеціальним шифром, для визначення командою місця пожежі. Також в місті на кожні 10 будинків було призначено десятника, який відповідав за пожежну безпеку, сповіщаючи пожежників про спалах за допомогою спеціальних тріскачок [19].

У 1884—1886 роках збудовано Заїківську пожежну частину та депо для машин за проєктом архітектора Г. Я. Стрижевського (рис.4). Водопровід у місті не було до 1886 року, тоді ж з'явилося 15 водойм для забору води і по місту були споруджені крани для гасіння пожеж.

Рис.4. Заїківська пожежна частина в м. Харків (сучасний вигляд)

До початку Першої світової війни пожежна команда Харкова мала п'ять пожежних частин. 1913 року для пожежної команди було вирішено придбати перший автомобіль фірми Далагофарко який перекачував для гасіння пожеж до 100 000 л води на годину, до цього ж на озброєнні вогнеборців були кінні екіпажі.

У 1923 році бійцями Харківської пожежної охорони своїми силами було відновлено депо з трофейних вантажівок, створений перший в Україні пожежний автозагін, відновлено різні майстерні та гаражі. 1 травня 1925 року у Новобаварському районі міста з'являється ще одна пожежна команда, штат якої визначений у 35 осіб. У 1935му році на озброєння цієї та інших частин

надходять нові пожежні автомобілі, у тому ж році з'являються пожежні команди на великих підприємствах Харкова.

З початком військових дій Нацистської Німеччини проти СРСР 1941 року, усі пожежні міста були евакуйовані, але вже у 1943 році повернулися до міста.

Київ. Перші пожежники (у нинішньому розумінні даного терміну) з'явилися в Києві на початку 30-х років XIX століття. В 1832 році було затверджено постійний штат поліції і поліцейської пожежної частини. Пожежники на той час підпорядковувались поліції і розміщувались у будівлях поліцейських дільниць [14]. 8 січня 1841 року було затверджено штат Старокиївської пожежної частини (рис.5). Саме цей день вважається датою організації професійної пожежної охорони в місті Києві.

Рис.5. Старокиївська пожежна частина в м. Київ (сучасний вигляд)

До 70-х років 19 століття, в Києві існувало 4 пожежних частини: Печерська, Дворцова, Старокиївська і Подільська. Також в гасінні пожеж приймали участь добровольці Київського вільного пожежного товариства, заснованого в 1896 році. У 1926 році пожежна охорона Києва вже складалась із 6 пожежних частин, двох пожежних резервів і чотирьох добровільних пожежних дружин. В 1929 році в Києві вже нараховувалось 9 пожежних частин [20].

Розвиток **служби цивільної оборони** має свої особливості. Після Першої світової війни в країнах Європи починається формування місцевих систем

протиповітряної оборони (далі-МППО). Так в 1925 році в СРСР було введено нові норми будівництва нових споруд з урахуванням інженерно-технічних заходів щодо МППО, а в 1927 році територію країни було поділено на прикордонні та тиллові зони. 4 жовтня 1932 року РНК СРСР було затверджено «Положення про протиповітряну оборону СРСР», саме ця дата вважається днем заснування радянської МППО. 20 червня 1937 року було затверджено постанову «Про місцеву (цивільну) протиповітряну оборону», внаслідок чого було запроваджено ряд заходів з посилення систем МППО та хімічного захисту в прикордонних та загрозливих зонах країни.

Внаслідок застосування військами США ядерної зброї проти японських міст Хіросіма та Нагасакі та подальшої гонки озброєнь між США та СРСР, а пізніше і інших держав, в країнах Європи було підняте питання концептуалізації цивільної оборони. Так, в липні 1961 року, МППО було реорганізовано в загальнодержавну систему Цивільної оборони (ЦО), а також прийнято «Положення про Цивільну оборону СРСР», де було зазначено, що Цивільна оборона є системою загальнодержавних оборонних заходів, що здійснюються завчасно. Основним засобом захисту населення передбачалось його зосередження і евакуація з категорійних міст [11, 21]. Після подій Чорнобильської катастрофи 1986 року постало питання необхідності вирішення проблем захисту населення та територій за надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, тому в липні 1987 року в СРСР було розширено можливості ЦО за виникнення надзвичайних ситуацій в мирний час [11, 22].

Після набуття Україною незалежності, 28 жовтня 1996 року на базі Штабу Цивільної оборони та Мінчорнобилію було створено єдине відомство – Міністерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи (МНС України) та затверджено відповідне положення «Про МНС України». На початку 2003 року органи і підрозділи Державної пожежної охорони було виведено зі складу МВС і передано до складу МНС.

Із 24 грудня 2012 року було реорганізовано Міністерство надзвичайних ситуацій та Державну інспекцію техногенної безпеки в єдину Державну службу України з надзвичайних ситуацій (ДСНС України), центральний орган виконавчої влади, що координувався Міністерством оборони України, а з 1 липня 2013 року набув чинності «Кодекс цивільного захисту України», який визначив відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту.

У квітні 2014 року Державну службу з надзвичайних знову було підпорядковано Міністерству внутрішніх справ для посилення оперативності

прийняття рішень з врегулювання надзвичайних ситуацій в умовах російської агресії в Криму і на Донбасі [11]. Пізніше, 16 грудня 2015 року було затверджено Положення про Державну службу України з надзвичайних ситуацій, де закріплено основні положення та основні завдання служби [14].

Загалом, виходячи з вищевикладеного матеріалу можна виділити 7 етапів формування Служби з надзвичайних ситуацій:

1. Початковий період (до 1494р.)
2. Період Магдебурзького права (1494 р. – 30-ті роки XIX ст.)
3. Період поліцейських пожежних частин (30-ті роки XIX ст.-1925 р.)
4. Період місцевої протиповітряної оборони (1925-1961 рр.)
5. Період цивільної оборони (1961-1996 рр.)
6. Період МНС (1996 – 2012 рр.)
7. Сучасний період (ДСНС) (2012р. – наш час).

Такий розподіл етапів формування служби можливо не є найбільш довершеним, але дозволяє представити історію її розвитку загалом.

Висновки: Загалом процес становлення та розвитку системи пожежної охорони, її трансформації у службу із надзвичайних ситуацій має досить глибоке коріння, починаючи із законів держави Київська Русь до наших днів.

Аналіз розвитку пожежної служби на прикладі окремих міст України показав, що в процесі свого розвитку вона розміщувалася у будівлях сакрального (церкви) та адміністративного (ратуші) призначення. Пізніше поступово формувалася єдина мережа окремого типу архітектурних об'єктів (каланчі, пожежні частини), що розширювалась відповідно до розвитку міста. Будівлі де розташовувався персонал пожежної охорони, містили всі необхідні засоби для оповіщення населення, швидкого реагування та протидії у випадку виникнення надзвичайної ситуації та оновлювалися з появою сучасних технологій.

Окремо слід зазначити, що на протязі певних періодів розвитку пожежної охорони дана служба розміщувалася разом зі службою поліцейських, що є важливою передумовою для формування структурно-функціональної організації сучасних центрів громадської безпеки. Також вартим уваги є факт залучення до пожежної охорони на добровільній основі цивільного населення. Загалом можна сказати, що на протязі розвитку пожежної служби України вже існували прототипи мереж центрів громадської безпеки в містах, але вони не розглядалися як окрема типологічна група архітектурно-містобудівних об'єктів.

Історично так склалося, що протипожежна служба, а у 20 столітті – також служба цивільної оборони (які спочатку розвивалися окремо), на протязі останнього десятиліття були об'єднані в єдину державну структуру – ДСНС. Основні етапи (періоди) розвитку якої починаються з історичного періоду (до

1494р.) та завершуються сучасним періодом розвитку (оформлення ДСНС) з 2012 року по цей час.

Список бібліографічних посилань:

1. Центр безпеки. Інформаційний посібник. – 158 с. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2019/02/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_U-lead_new-version_1807_web.pdf (дата звернення: 17.12.2023).

2. Шулик В.В. Про формування центрів громадської безпеки, передумови і досвід проектування /В.В.Шулик, О.О.Гальченко, О.Б. Обідний / Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник/ Відпов.ред. М.М.Осетрін. – К., КНУБА. №62, 2016. – С.555-562.

3. Шулик В.В. Про типологічні основи формування центрів громадської безпеки об'єднаних громад /В.В.Шулик, О.Б. Обідний / Архітектурний вісник КНУБА: Наук.-виробн. збірник/ Відпов.ред.П.М.Куліков. – К., КНУБА. №14-15, 2018. – С.593- 604.

4. Шулик В.В. Про існуючі підходи формування мережі центрів громадської безпеки об'єднаних громад /В.В.Шулик / Містобудування та територіальне планування: Наук.-техн. збірник/ Відпов.ред. М.М.Осетрін. – К., КНУБА. №74, 2020. – С.370-378.

5. Шулик В.В. Про моделювання центрів громадської безпеки територіальних громад. / В.В.Шулик, В.А.Кошель/ Просторовий розвиток: Науковий збірник / Головн. ред. П.М. Куліков. – К., КНУБА, 2023. – Вип. 4. – С.62-75.

6. Розвиток місцевої пожежної охорони в умовах реалізації політики децентралізації та співробітництва територіальних громад: Навчально-практичний посібник / За заг.ред. Толкованова В.В., Журавля Т.В., Фірсова С.А. – Київ. 2017 р. – 240 с.

7. Сергенюк Д. "Щодо окремих напрямів формування суб'єктами публічного адміністрування безпечного середовища для населення в Україні." Jurnalul juridic national: teorie și practică 31.3-1 (2018): 54-57. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/65264 (дата звернення 14.12.2023)

8. Фірсова Н.Ю. "Сучасні заходи захисту населення від надзвичайних ситуацій" Матеріали VI Всеукраїнської заочної науково- практичної конференції «Проблеми цивільного захисту населення та безпеки життєдіяльності: сучасні реалії України» (28 квітня 2020 року, м. Київ) 2020, с 161-162. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36927/Problems%20of%20civil%20protection.pdf?sequence=1#page=161> (дата звернення 14.12.2023)

9. Землянська О.В. "Сучасні системи оповіщення населення про надзвичайні ситуації" Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки (2017): 50-53. URL: <http://conforcb.iee.kpi.ua/proc/article/view/122008/116892> (дата звернення 14.12.2023)
10. Вернадский, В.И. (1863-1945) Основы кристаллографии. Ч.1, вып.1: ч.1, вып.1, 1903. – VIII, 345 с.
11. Кропивницький В.С. «Еволюція механізмів державного управління формуванням підрозділів боротьби з надзвичайними ситуаціями в Україні». Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління, по. 3(9) (Червень 24, 2020): 231-244. – URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1721> (дата звернення: 04.12.2023)
12. Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України // Юридична енциклопедія : [у 6 т.] / ред. кол. Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) [та ін.] — К. : Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 1998. — Т. 2 : Д — Й. — 744 с.
13. Історія гірничорятувальної справи. URL: <http://miningwiki.ru/wiki/> (дата звернення: 04.12.2023)
14. Сухарева А.О. Державна служба України з надзвичайних ситуацій: історія та сучасність. Вісник гуманітарного наукового товариства: наукові праці. Випуск 21. Черкаси: ЧІПБ імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ України, 2021. (268 с.). С. 96 - 101. – URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/3024> (дата звернення: 01.12.2023)
15. Історія пожежництва на теренах сучасної України. Відданість та гордість пожежного-рятувальника – основна мотивація за обрану професію. URL:https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/slugbova_pidgotovka/navchalno_metoduchne_zabezpechennya/gumanitarna_pidgotovka/1.pdf (дата звернення 08.12.2023 р.)
16. Ізотов І. Пожежні вежі та кінні обози: як працювала рятувальна служба у Полтаві дві сотні років тому. URL: <https://suspilne.media/140405-rozezni-vezi-ta-kinni-obozii-ak-pracuvala-ratuvalna-sluzba-u-poltavi-dvi-sotni-rokiv-tomu/> (дата звернення 08.12.2023 р.)
17. Корнієнко Б.М. Залопанська пожежна частина [Електронний ресурс] – URL: <http://mevorydoskikharkov.blogspot.com/2017/04/blog-post.html> (дата звернення: 04.12.2023)
18. Багалій Д.І. Історія Слобідської України. — Х. : Дельта, 1993. — 256 с. — (Пам'ятки історичної думки України) — ISBN 5-7707-4256-9. [Електронний ресурс] – URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Bahalii_Dmytro/Istoria_Slobidskoi_Ukrainy.pdf (дата звернення: 21.12.2023).

19. Харківщина відзначає 200-річчя пожежної охорони. URL: <https://kh.dsns.gov.ua/uk> (дата звернення: 04.12.2023).

20. Головне управління ДСНС України у м. Києві. Історія. URL: <https://kyiv.dsns.gov.ua/ua/Istoriya.html?PRINT> (дата звернення: 01.12.2023).

21. Андреев С.О. "Підхід до періодизації історії розвитку функції держави щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій." Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування 2 (2016). – URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ttpdu_2016_2_3.pdf (дата звернення: 01.12.2023).

22. Курепін В.М. Історичні аспекти розвитку системи захисту населення та території від надзвичайних ситуацій // Інформаційно-психологічна та техногенна безпека: історичні аспекти, особливості захисту суспільства та особистості: матеріали доповідей за результатами проведеного спільного «круглого столу» обліково-фінансовий факультет, інженерно-енергетичний факультет, м. Миколаїв, 9 грудня 2021 р. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 48-52. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10691> (дата звернення: 01.12.2023).

Doctor of Architecture, Professor **Shulyk Vasyl**,
Postgraduate student **Koshel Vladislav**,
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv

ABOUT THE HISTORICAL PREREQUISITES OF THE FORMATION OF PUBLIC SAFETY CENTERS IN THE CONDITIONS OF UKRAINE

The purpose of publication is analysis of literary and archival sources in order to establish the historical stages of the formation of the Service of Emergency Situations, ascertaining of its main tasks, and mainly to identify the features of the structural and functional organization of historical prototypes for modern centers of public safety.

In general, the process of formation and development of the fire protection system, its transformation into an emergency service has so deep roots, starting with the laws of the state Kievan Rus until today.

An analysis of the development of the fire service on the example of separate cities of Ukraine showed, that in the process of its development it was placed in buildings of sacred (churches) and administrative (town halls) purpose. Later, a single network of a separate type of architectural objects was gradually formed (watchtowers, fire stations), which were expanding according to the development of

the city. Buildings where fire service personnel were placed, contained all the necessary means for notifying the population, quick reaction, and counter measuring in the case of an emergency situation and updated with the advent of modern technologies.

It should be noted separately that during certain periods of fire protection development this service was located together with the police service, which is an important prerequisite for the formation of a structural and functional organization of modern centers of public safety. Also noteworthy is the fact that the civilian population was involved in fire protection on a voluntary basis. In general, we can say that during the development of the fire service of Ukraine prototypes of networks of public safety centers in cities already existed, but they were not considered as a separate typological group of architectural and urban planning objects.

Historically, it happened that the fire service, and in the 20th century - also the civil defense service (which initially was developing separately), during the last decade were united into a single state structure – SESU. The main stages (periods) of the development of which begin with the historical period (before 1494) and end with the modern period of development (arrangement of SESU) from 2012 to the present time.

Keywords: public safety center; service of emergency situations; historical stages of the development.

REFERENCES

1. Tsentr bezpeky. Informatsiinyi posibnyk. – 158 s. URL: https://hromady.org/wp-content/uploads/2019/02/%D0%9F%D0%BE%D1%81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA_U-lead_new-version_1807_web.pdf (data zvernennia: 17.12.2023). {in Ukrainian}
2. Shulyk V.V. Pro formuvannia tsentriv hromadskoi bezpeky, peredumovy i dosvid proektuvannia /V.V.Shulyk, O.O.Halchenko, O.B. Obidnyi / Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. zbirnyk/ Vidpov.red. M.M.Osetrin. – K., KNUBA. №62, 2016. – S.555-562. {in Ukrainian}
3. Shulyk V.V. Pro typolohichni osnovy formuvannia tsentriv hromadskoi bezpeky obiednanykh hromad /V.V.Shulyk, O.B. Obidnyi / Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: Nauk.-vyrobn. zbirnyk/ Vidpov.red.P.M.Kulikov. – K., KNUBA. №14-15, 2018. – S.593- 604. {in Ukrainian}
4. Shulyk V.V. Pro isnuuichi pidkhody formuvannia merezhi tsentriv hromadskoi bezpeky obiednanykh hromad /V.V.Shulyk / Mistobuduvannia ta terytorialne planuvannia: Nauk.-tekhn. zbirnyk/ Vidpov.red. M.M.Osetrin. – K., KNUBA. №74, 2020. – S.370-378. {in Ukrainian}

5. Shulyk V.V. Pro modeliuvannia tsentriv hromadskoi bezpeky terytorialnykh hromad. / V.V.Shulyk, V.A.Koshel/ Prostorovyi rozvytok: Naukovyi zbirnyk / Holovn. red. P.M. Kulikov. – K., KNUBA, 2023. – Vyp. 4. – S.62-75. {in Ukrainian}

6. Rozvytok mistsevoi pozhezhnoi okhorony v umovakh realizatsii polityky detsentralizatsii ta spivrobitnytstva terytorialnykh hromad: Navchalno-praktychnyi posibnyk / Za zah.red. Tolkovanova V.V., Zhuravlia T.V., Firsova S.A. – Kyiv. 2017 r. – 240 s. {in Ukrainian}

7. Serheniuk D. "Shchodo okremykh napriamiv formuvannia subiektamy publichnogo administruvannia bezpechnoho seredovyscha dlia naseleння v Ukraini." Jurnalul juridic national: teorie și practică 31.3-1 (2018): 54-57. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/65264 (data zvernennia 14.12.2023). {in Ukrainian}

8. Firsova N.Yu. "Suchasni zakhody zakhystu naseleння vid nadzvychainykh sytuatsii" Materialy VI Vseukrainskoi zaochnoi naukovo- praktychnoi konferentsii

«Problemy tsyvilnoho zakhystu naseleння ta bezpeky zhyttiedialnosti: suchasni realii Ukrainy» (28 kvitnia 2020 roku, m. Kyiv) 2020, s 161-162. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/36927/Problems%20of%20civil%20protection.pdf?sequence=1#page=161> (data zvernennia 14.12.2023). {in Ukrainian}

9. Zemlianska O.V. "Suchasni systemy opovishchennia naseleння pro nadzvychaini sytuatsii" Problemy okhorony pratsi, promyslovoi ta tsyvilnoi bezpeky (2017): 50-53. URL: <http://confopcb.iee.kpi.ua/proc/article/view/122008/116892> (data zvernennia 14.12.2023). {in Ukrainian}

10. Vernadskyi, V.Y. (1863-1945) Основы кристаллографуу. Ch.1, вып.1: ch.1, вып.1, 1903. – VIII, 345 s. {in Russian}

11. Kropyvnytskyi V.S. «Evoliutsiia mekhanizmiv derzhavnoho upravlinnia formuvanniam pidrozdiliv borotby z nadzvychainymy sytuatsiiamy v Ukraini». Ekspert: paradyhmy yurydychnykh nauk i derzhavnoho upravlinnia, no. 3(9) (Cherven 24, 2020): 231-244. – URL: <http://journals.maup.com.ua/index.php/expert/article/view/1721> (data zvernennia: 04.12.2023). {in Ukrainian}

12. Zbirnyk zakoniv ta rozporiadzhen robitnycho-selianskoho uriadu Ukrainy // Yurydychna entsyklopediia : [u 6 t.] / red. kol. Yu.S. Shemshuchenko (vidp. red.) [ta in.] — K. : Ukrainska entsyklopediia im. M.P. Bazhana, 1998. — T. 2 : D — Y. — 744 s. {in Ukrainian}

13. Istoriia hirnychoriatuvalnoi spravy. URL: <http://miningwiki.ru/wiki/> (data zvernennia: 04.12.2023). {in Ukrainian}

14. Sukhariyeva A.O. Derzhavna sluzhba Ukrainy z nadzvychainykh sytuatsii: istoriia ta suchasnist. Visnyk humanitarnoho naukovoho tovarystva: naukovy pratsi. Vypusk 21.Cherkasy: ChIPB imeni Heroiv Chornobylia NUTsZ Ukrainy, 2021. (268

s.). S. 96 - 101. – URL: <http://dspace.oduvs.edu.ua/handle/123456789/3024> (data zvernennia: 01.12.2023). {in Ukrainian}

15. Istoriiia pozhezhnytstva na terenakh suchasnoi Ukrainy. Viddanist ta hordist pozhezhnoho-riatuvalnyka – osnovna motyvatsiia za obranu profesiiu. URL:https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/osvitnya_diyalnosti/slugbova_pidgotovka/navchalno_metoduchne_zabezpechennya/gumanitarna_pidgotovka/1.pdf (data zvernennia 08.12.2023 r.). {in Ukrainian}

16. Izotov I. Pozhezhni vezhi ta kinni obozy: yak pratsiuvala riatuvalna sluzhba u Poltavi dvi sotni rokiv tomu. URL: <https://suspilne.media/140405-pozezni-vezi-ta-kinni-obozi-ak-pracuvala-ratuvalna-sluzhba-u-poltavi-dvi-sotni-rokiv-tomu/> (data zvernennia 08.12.2023 r.). {in Ukrainian}

17. Korniienko B.M. Zalopanska pozhezhna chastyna [Elektronnyi resurs] – URL: <http://mevorydoskikharkov.blogspot.com/2017/04/blog-post.html> (data zvernennia: 04.12.2023). {in Ukrainian}

18. Bahalii D.I. Istoriiia Slobidskoi Ukrainy. — Kh. : Delta, 1993. — 256 s. — (Pamiatky istorychnoi dumky Ukrainy) — ISBN 5-7707-4256-9. [Elektronnyi resurs] – URL: https://shron3.chtyvo.org.ua/Bahalii_Dmytro/Istoria_Slobidskoi_Ukrainy.pdf (data zvernennia: 21.12.2023). {in Ukrainian}

19. Kharkivshchyna vidznachaie 200-richchia pozhezhnoi okhorony. URL: <https://kh.dsns.gov.ua/uk> (data zvernennia: 04.12.2023). {in Ukrainian}

20. Holovne upravliannia DSNS Ukrainy u m. Kyievi. Istoriiia. URL: <https://kyiv.dsns.gov.ua/ua/Istoriya.html?PRINT> (data zvernennia: 01.12.2023). {in Ukrainian}

21. Andreiev S.O. "Pidkhid do periodyzatsii istorii rozvytku funktsii derzhavy shchodo zakhystu naselennia i terytorii vid nadzvychainykh sytuatsii." Teoriiia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia i mistsevoho samovriaduvannia 2 (2016). – URL: http://www.irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Ttpdu_2016_2_3.pdf (data zvernennia: 01.12.2023). {in Ukrainian}

22. Kurepin V.M. Istorychni aspekty rozvytku systemy zakhystu naselennia ta terytorii vid nadzvychainykh sytuatsii // Informatiino-psykholohichna ta tekhnohenna bezpeka: istorychni aspekty, osoblyvosti zakhystu suspilstva ta osobystosti: materialy dopovidei za rezultatamy provedenoho spilnogo «kruhloho stolu» oblikovo-finansovyi fakultet, inzhenerno-enerhetychnyi fakultet, m. Mykolaiv, 9 hrudnia 2021 r. Mykolaiv : MNAU, 2021. S. 48-52. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/10691> (data zvernennia: 01.12.2023). {in Ukrainian}